

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

לב הדברים – ביאורי מקראות

והנה דבר זה נתן פתח לפרעה לומר להם לאחר מכן – 'לכו זבחו לאלהיכם בארץ'. דחינו לאחר שהוכח ששם ה' בקרבם ובקרב האדמה אשר הם עליה, אין מה שימנע מאיתם לעבדו במקומם. ובאמת משה לא סתר את עצם טענתו רק אמר לו – שאין נכון לעשות כן – "כי תועבת מצרים נזבח ליי אלהינו הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו".

פי בפעם הזאת אני שלח את כל מנפתי אל לבך ובעבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין פמני בכל הארץ: כי עתה שלחתי את ידי ואף אותך ואת עמך בדרך ותפחד מן הארץ: ואולם בעבור זאת העמדתיה בעבור הראתה את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ: (ט, יד-טז)

יש לדעת מדוע משה דווקא כאן הוצרך לומר זאת לפרעה.

והנה כאן מתחיל השלב השלישי בגילוי יד ה' – 'באח"ב' בו הראה הכל לדעת כי הקב"ה כי הוא שליט בכל כוחות העולם ומקרייו, והוכח כי אין כה' אלוקינו בכל הבריאה כולה, כמו שאמר לו ביד משה "בעבור תדע כי אין פמני בכל הארץ". ומאליה עולה התמיהה – אם אכן הוא שולט כך בכל העולם וכל אשר בו, ברגע אחד היה יכול להכניע את פרעה ולהוציא את עמו ביד חזקה, ומדוע הוצרך לבוא עליו בכל אלו. ועל כך אמר לו: 'ואולם בעבור זאת העמדתיה בעבור הראתה את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ'.

והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען תדע כי אני יי בקרב הארץ: ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הנזה: (ה, יח-יט)

צריך ביאור – מדוע רק במכת ערובה הוזכר העניין הזה שמפלה ה' לטובה את בני ישראל ומקומם, ומדוע באמת לא הזכירה התורה במכות הראשונות את העובדה שהם באו רק על המצרים ולא על עם ישראל. ויש שביארו – מחמת שהייתה המכה על ידי בעלי חיים אשר משתלחים לכל עבר, ועל כן היה צריך לשים להם גבול בארץ גושן אבל עדיין אין מיושב, שהרי גם מכת צפרדע וכינים התרחשו על ידי בעלי חיים. ויש שהרחיקו לכתם לומר שבמכות הראשונות היו גם לבני ישראל. אבל לכאור' יקשה מאוד לומר כן.

והנה מקובלנו מחז"ל שהמכות מחולקות לג' קבוצות – דצ"ך, עד"ש באח"ב. וקודם כל אחת מהם הייתה התראה מיוחדת – קודם מכת דם אמר לו משה לפרעה – 'למען תדע כי אני השם', דהיינו שבמכות אלו הוכח כי ה' הוא בורא העולם, ועל כן במכות אלו הקב"ה היכה את האדמה ואשר עליה.

אבל קודם מכת ערוב – כבר נאמר 'למען תדע כי אני השם בקרב הארץ' אנו למדים כי הוא משגיח על כל בראיו, משום שמכות אלו היו מכוונות כנגד האנשים והבהמות בהשגחה פרטית, ולכן אמר כי אני ה' בקרב הארץ – המבחין והמבדיל בין יצורי עולם. ולכן כאן התחדש העניין הזה 'והפלתי את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה', 'ושמתי פדות בין עמי ובין עמך', – ברור שגם דם צפרדע וכינים פגעו רק במצרים, אבל כאן זוהי הייתה תכלית המכה – להבדיל בין עם ישראל למצרים.

לב לדעת – ענין בפרשה

תחת אֲשֶׁר הָעֵרָה לַמָּוֹת נִפְשׁוֹ – מפירותו של הרועה הנאמן לעדת מרעיתו

דומה שפרשת שמות נקטעה באיבה כביכול – מותירה אחריה שורה ארוכה של תמיהות, כשהגדולה שבהם היא סירובו של משה, אבי הנביאים, ללכת בדבר ה' להושיע את בני ישראל ממצרים. גם לאחר שקיבל עליו את דבר השליחות יחד עם אהרן אחיו, עולה טענתו של משה לפני ה' – "לָמָּה הִרְעָתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי, וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל פְּרָעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לָעָם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמְּךָ". דברים קשים אלו כלפי שמיא, צריכים יישוב כאשר הם, קל וחומר כאשר הם נשמעים מפיו עבדו נאמן ביתו של הקדוש ברוך הוא.

והנה לאחר מכן אמר לו הקב"ה: "וְאָרָא אֶל אֲבִרָהֶם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בָּאֵל שְׂדֵי וְשָׂמִי יְיָ לֹא נֹדַעְתִּי לָהֶם". בפשוטו הפסוק בא לבשר על גילוי חדש שלא נראה עד כה, עד עתה הנהגה עם האבות היה בבחינה של א-ל שד-י, בניסים שהם בתוך דרך הטבע, אך כאן יתגלה הקב"ה בצורה שטרם נראתה עד כה, וכאן ייוכחו כל באי עולם שהוא היה הווה ומהווה את כל הבריאה.

אך חז"ל למדים מכאן שהיה בזה נימה של תוכחה על דבריו של משה רבינו: "חבל על דאבדין ולא משתכחין, הרי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי, ולא הרהרו על מדותי, ולא אמרו לי מה שמך... ואתה אמרת לי 'מה שמך' בתחלה, ועכשיו אתה אומר לי 'והצל לא הצלת את עמך'. 'עתה תראה אשר אעשה לפרעה' – במלחמת פרעה אתה רואה, ואי אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים". העולה מהדברים שנתלתה כאן תביעה על משה גם בשאלתו: 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם' וגם לאחר שליחותו במה שטען 'והצל לא הצלת את עמך'. דברים אלו רק מעצימים את הקושי – כיצד יתכן שמשה רבינו – שמעלת נבואתו עלתה על זו של האבות, דווקא הוא ייתפס על כגון דא.

והנה חילוק גדול יש בין ספר בראשית לספר שמות. ספר בראשית הוא 'ספר הבריאה' – ומכך נובע גם שהיחס של הקב"ה הוא כאלוקים לברואיו. וכחלק מכך תפקידם של האבות היה ללכת אחריו בתמימות ולא לחקור על העתידות, למרות כל השאלות שלא נפתרו. אבל ספר שמות הוא 'ספר הגאולה', ספר שבו התגלה היחס של הקב"ה לבני ישראל כמלך הגואל את עבדיו מכל צריהם, והם מצידם – נאמנים אליו ולמלכותו. בכדי שתוכל לבוא הגאולה בשלימות היה צריך שישראל יהיו מוכנים לקבל על עצמם את התפקיד הנעלה – להיות עבדי ה' הנאמנים אליו בכל לבכם ובכל נפשם.

ב' תפקידים הוטלו על משה רבינו – מחד נשלח להיות מושיען של ישראל ולגאלם בדבר השם, וכד כבד להיות מנהיגם ולהביא אליהם את דבר ה'. ביטוי לשני תפקידיו אנו יכולים לראות בב' המעשים שהיו תחילת פועלו והנהגתו. כאשר גדל משה וירד לראות בסבלות אחיו, ראה את המצרי מכה איש עברי מאחיו. משה רבינו, הרועה הנאמן, לא יכול היה לשאת מראה שכזה, ועל כן קם על המצרי והרגו. והנה חז"ל מדייקים מהפסוקים שהרגו על ידי שם המפורש. משמעות ענין זה הוא – שהרי כל קיום הרע בעולם הוא בהיותו מציאות זמנית שתכליתה להתגלות. ובהזכרת השם המפורש הבלתי הארה מעין גילוי של שם הוויה – המציאות האמיתית המהווה את הבריאה, וממילא כבר לא היה קיום לאותו המצרי. ובכך בעצם התחילה להפציע גאולתן של ישראל – גאולה שכל יסודה היא בגילוי שם הוויה.

למחרת היום יוצא משה שוב ורואה איש יהודי מכה איש עברי מאחיו. כשהוא פונה אליו ומוכיחו 'למה תכה רעך' השיבו הלה: 'מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי'. הוי אומר – אם מבקש

אתה להשתמש באותה הנהגה בכדי לשפטינו, אם כך גם לנו עצמינו אין קיום. ומכאן משה הסיק שבני ישראל אינם ראויים לגילוי של ההנהגה העליונה - של יחוד השם, מפני שהנהגה כזו מחייבת לנהוג בהתאם, ואינה נותנת שום מקום לטעות, ואילו עם ישראל עדיין לא הגיעו לדרגה הראויה לשם כך. ועל כן נענה ואמר - 'אכן נודע הדבר' - מדוע הם בגלות, מפני שעדיין לא הוכשרו דיים בכדי לקבל את אור הגאולה.

כאשר הקב"ה מבשר את משה על הגאולה הממשמשת ובאה, אינו ממחר לומר זאת לבני ישראל, אלא מיד שואלו - 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם' - לאור האמור נבין היטב פשרה של שאלה זו, שהרי משה ידע היטב שאם בא לגאלם בגילוי הגדול - על ידי הארת שם הויה, הרי שאין הם מסוגלים עדיין לעמוד בהנהגה זו, של גילוי שאין למעלה הימנו.

אבל יש להבחין שלאורך כל הדרך מנסה משה לתלות את החיסרון בו עצמו, כביכול הוא אינו ראוי להעביר לישראל את דבר ה'. בתחילה אמר 'מי אנוכי', ואז הקב"ה הבטיחו - 'כי אהיה עימך'. לאחר מכן סירב באמרו כי בני ישראל לא יאמינו כי אליו נגלה ה', ועל כך קיבל את האותות שיעשה לפניהם. ולאחר זאת הוסיף לנסות להיפטר משליחות זו בתואנה כי הוא ערל שפתיים, ועל כך הקב"ה הבטיחו שיהיה עם פיו ולשונו בכל אשר ידבר. לאחר שכלו כל הקיצין ושוב לא היה לו פתח לסרב, עושה משה את הבלתי ייאמן - וממאן ללכת בדבר ה' 'שלח נא ביד תשלח'. משה ההין להסתכן בחרון אף מן השמים, ובלבד שלא לקטרג על ישראל ולהפחית מדרגתם לפני ה'.

תכלית סירובו של משה היה בכדי להביא לכך שאהרן אחיו יהיה עימו בשליחות זו. חילוק גדול יש בין תפקידו של משה לזה של אהרן - בעוד תפקידו של משה היה להביא משמים את דבר ה' אל ישראל, אהרן עמד כביכול מצד בני ישראל, ותפקידו היה להעלות את מעשיהם של ישראל לפני ה', ולהביא להשראת השכינה בזכות עבודתם.

אם ישראל היו נגאלין רק על ידי משה רבינו, לא היה להם קיום למציאות של חטא. מפני שהנהגה שכל כולה באה רק כהטבה שלימה משמים, אינה נותנת אפשרות לטעות. אבל רק מחמת שהונהגו גם על ידי אהרן, בהנהגה שהיא באה גם בזכות ובכח מעשיהם בכך היה אפשרות של נשיאות פנים לחטא. ועל כן זה מה שהוכחש - "וְדָבָר הוּא לָךְ אֶל הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי לָךְ לְפָנֶיךָ וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים", הגאולה תבוא משמים על ידך, אבל תעבור גם דרך אהרן וזקני ישראל.

חששו של משה התאמת ברבות הימים - בעת חטא העגל. שם הוכח שאין הם ראויים בשלימות להנהגה שהיא רק כהטבה שלימה משמים, כמו שנאמר "וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרַע אֶהְרֹן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם". אין הכוונה חלילה לתלות הפגם באהרן קדוש ה', אלא יש בכך כדי להגדיר את מהות החטא - שנמשכו אחר הנהגתו של אהרן עד שרצו לבטל כליל את הנהגתו של משה, בכך ביקשו שילך לפניהם מנהיג שכל כולו רק מעשה ידיהם.

והנה גם שם אמר הקב"ה למשה - "וְעַתָּה הִנֵּיחָ לִי יִיחָר אִפִּי בָהֶם וְאֶכְלֶם וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָּדוֹל". אבל גם כאן נתן משה נפשו עליהם וקשר גורלו בגורלם, ואמר שאין הוא חפץ בקיום מבלעדי צאן מרעיתו - "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חֲטָאתָם וְאִם אֵין מִחְנִי נָא מִסַּפְרָךְ אֲשֶׁר כְּתִבָּת". דבר זה חזר ונשנה גם בחטא המרגלים, עד שבמי מריבה הוכרע הדבר והוכח מעבר לכל ספק שבני ישראל אין הם ראויים לעמוד תחת הנהגתם של משה ואהרן, ועל כן נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ.

אחר דברים אלו, נוכל להבין את דבריו של משה לפני ה' "וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל יְיָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לְמָה הִרְעַתָּה לְעָם הַזֶּה לְמָה זֶה שָׁלַחְתָּנִי - יש להבחין שמשה הזכיר את שם ה' לא כשם הויה אלא בצורת אדנות. החילוק ביניהם הוא שבעוד שם

הויה משמעותו הוא 'אדון הכול - היה הווה ויהיה' - דהיינו שהוא מנווט כל מהלך המקרים שבסופו יהיו לטובה, בשם 'אדנות' הקב"ה מתגלה כבר כעת כאדון וכמשגיח על עולמו.

ובכך ביקש משה לומר שבני ישראל עדיין לא הגיעו לדרגת אמונה כזו דכל מה דעבד רחמנא טב, אלא הם זקוקים לגילוי כבר עכשיו, שיבהיר להם את פשר המאורעות. ועל כך נענה - 'עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפָרְעָה כִּי בְּיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחֵם וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרָשֻׁם מֵאֶרְצוֹ'. בפשטות הכוונה שהשיכו ה' על דבריו, שהנה כבר עתה יתחיל הגילוי הגדול, אך כבר הבאנו את ד' חז"ל שדורשים מכאן משמעות נוספת - 'עתה תראה', שיראה בניסים שיתרחשו רק עתה ולא יזכה לחזות בכניסתם לארץ, משום שכאן הוכח שישראל אינם ראויים לעמוד תחת הנהגתו של משה באספקלריא המאירה.

נמצאנו למדים שבמקום שאתה רואה ענוותנותו שם אתה מוצא גדלותו - בפרשיות אלו שם משה נפשו בכפו והסכים להימחות מספר הנצח, רק למען טובתם של ישראל. הרועה הנאמן השליך עצמו מנגד וההין לסרב לשליחות גדולה זו - להיות גואלן של ישראל, וגם כאשר נתבע על כך, המשיך לתלות החיסרון בו עצמו, ולא בצאן מרעיתו.

אבל בוחן כליות ולב ראה את טוהר כוונותיו, ולא קיפח מאומה משכרו, כמו שדרשו חז"ל על משה את הפסוק: "לִכְן אֶחָלַק לוֹ בְּרָבִים וְאֵת עֲצוּמִים יִחְלַק שָׁלָל - תַּחַת אֲשֶׁר הָעֲרָה לַמּוֹת נַפְשׁוֹ וְאֵת פִּשְׁעֵים נִמְנָה וְהוּא חָטָא רַבִּים נָשָׂא וְלַפִּשְׁעִים יִפְגִּיעַ" (ישעיהו נג יב). ואמרו על כך בגמ' (סוטה יד.) "לכן אחלק לו ברכים - יכול כאחרונים ולא כראשונים? תלמוד לומר: 'ואת עצומים יחלק שלל', כאברהם יצחק ויעקב שהן עצומים בתורה ובמצות; תחת אשר הערה למות נפשו - שמסר עצמו למיתה, שנאמר: ואם אין מחני נא וגו'; ואת פושעים נמנה - שנמנה עם מתי מדבר; והוא חטא רבים נשא - שכיפר על מעשה העגל; ולפושעים יפגיע - שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר: ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בם".

דברי הגמרא לפום ריהטא מעלים תמיהה גדולה - מפני מה היינו סבורים שייגרע שכרו של משה מחלקם של האבות, ומדוע יזכה לשכרו רק בזכות שמסר נפשו להימנות בין פושעי ישראל.

אבל לפי האמור יוארו הדברים באור יקרות - מדבריו של משה עלתה התביעה כביכול הוא נסוג ממעלת האבות - חבל על דאבדין ולא משתכחין, האבות ראו תמיד את יד השם בכל מה שהביא עליהם, ואילו משה לכאורה מגיע בטענות כלפי שמיא, ולפום ריהטא היה מקום לחשוב שמעלתו פחותה ממעלתן. ועל כך מלמד אותנו הפסוק שאדברא - על כך יקבל שכרו ברכים - על שהערה נפשו למות משני העולמות, והסכים שבין פושעים שמו ייקרא - הכול למענם של צאן מרעיתו.

הדא הוא דכתיב: "וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל הָרֵי הָאֱלֹהִים חֶרְבָּה" - וכמו שסיפרו לנו חז"ל - מעשהו של הרועה הנאמן - שלא זנח את הגדי הסורר למרות שסטה מדרכו, הוא שהוליכו אל מרגלות הר האלוקים בחורב. ובעומק הדברים - נאמנותו של משה לעדת מרעיתו ללכת לפי רוחם ודרגתם היא שהכשירתו לשליחות הכבירה שאין דומה לה. דווקא נכונותו לסטות מן הדרך בעבורם, היא זו שהוכיחה מעבר לכל ספק שמימות עולם לא קם ראוי כמשה בכדי לקבל את התפקיד הנעלה - להיות השושבין שנשלח להביא לגילוי כבוד ה' לפני עמו.

להערות והארות ולקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com.